

O'QUVCHILARNING BADMINTON BO'YICHA YUTUQLARINI KOMPLEKS BAHOLASH MEZONLARI

Nizambayev Murod Axadovich

*Impuls tibbiyot instituti Yoshlar masalalari
va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektori*

E-mail: murodnizambaev01@gmail.com

Tel: +998 91 3497007

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarning badminton bo'yicha yutuqlarini kompleks baholashning ilmiy-pedagogik asoslari va amaliy mezonlarini ishlab chiqishga bag'ishlangan. Tadqiqot zamonaviy baholash nazariyalari, sport pedagogikasi va psixometriya tamoyillariga asoslanib, ko'p o'lchovli baholash tizimini taklif etadi. Taqdim etilgan tizim texnik mahorat, taktik bilim, jismoniy tayyorgarlik, psixologik xususiyatlar va ijtimoiy-shaxsiy kompetensiyalarni qamrab oluvchi beshta asosiy komponentni o'z ichiga oladi. Har bir komponent uchun ob'ektiv mezonlar, baholash vositalari va standartlashtirilgan protseduralar ishlab chiqilgan. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, kompleks baholash yondashuvi bir tomonlama texnik yoki natija-yo'naltirilgan baholashdan ko'ra o'quvchilarning haqiqiy rivojlanishini to'liqroq aks ettiradi va motivatsiyani oshiradi. Amaliy tavsiyalar turli yosh guruhlari va tayyorgarlik darajalariga mos keladigan baholash instrumentlarini taqdim etadi. Natijalar jismoniy tarbiya o'qituvchilari, murabbiylar va ta'lim boshqaruvchilari uchun dalillarga asoslangan baholash tizimini yaratishda asos bo'ladi.

Kalit so'zlar: kompleks baholash, badminton yutuqlari, baholash mezonlari, sport pedagogikasi, formativ baholash, ko'p o'lchovli baholash.

КОМПЛЕКСНЫЕ КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ В БАДМИНТОНЕ

Аннотация. Данное исследование посвящено разработке научно-педагогических основ и практических критериев комплексной оценки достижений учащихся по бадминтону на уроках физического воспитания. Исследование основывается на современных теориях оценивания, спортивной педагогике и принципах психометрии, предлагая многомерную систему оценки. Представленная система включает пять основных компонентов, охватывающих техническое мастерство, тактические знания, физическую подготовленность, психологические характеристики и социально-личностные компетенции. Для каждого компонента разработаны объективные критерии, инструменты оценивания и стандартизированные процедуры. Исследование показывает, что комплексный подход к оцениванию более полно отражает реальное развитие учащихся и повышает мотивацию по сравнению с односторонним техническим или результат-ориентированным оцениванием. Практические рекомендации предоставляют инструменты оценивания, соответствующие различным возрастным группам и

уровням подготовленности. Результаты служат основой для создания доказательно обоснованной системы оценивания для учителей физического воспитания, тренеров и руководителей образования.

Ключевые слова: комплексная оценка, достижения в бадминтоне, критерии оценивания, спортивная педагогика, формативное оценивание, многомерное оценивание.

COMPREHENSIVE ASSESSMENT CRITERIA FOR STUDENTS' ACHIEVEMENTS IN BADMINTON

Abstract. *This research is dedicated to developing scientific and pedagogical foundations and practical criteria for comprehensive assessment of students' achievements in badminton during physical education classes. The study is based on contemporary assessment theories, sport pedagogy, and psychometric principles, proposing a multidimensional evaluation system. The presented system includes five core components covering technical proficiency, tactical knowledge, physical preparedness, psychological characteristics, and social-personal competencies. For each component, objective criteria, assessment tools, and standardized procedures have been developed. The research demonstrates that a comprehensive assessment approach more fully reflects students' actual development and increases motivation compared to one-sided technical or outcome-oriented evaluation. Practical recommendations provide assessment instruments corresponding to different age groups and preparedness levels. The findings serve as a foundation for creating evidence-based assessment systems for physical education teachers, coaches, and educational administrators.*

Keywords: *comprehensive assessment, badminton achievements, evaluation criteria, sport pedagogy, formative assessment, multidimensional evaluation.*

KIRISH

Baholash ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarning yutuqlarini aniqlash, rivojlanishni kuzatish va ta'lim sifatini yaxshilash uchun zarur vosita hisoblanadi. Jismoniy tarbiya va sport kontekstida baholash ayniqsa murakkab bo'lib, u nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki jismoniy qobiliyatlar, psixologik xususiyatlar va ijtimoiy kompetensiyalarni ham qamrab olishi kerak. Badminton kabi texnik va taktik jihatdan murakkab sport turida kompleks baholash tizimining zaruriyati yanada yaqqol namoyon bo'ladi.

An'anaviy baholash yondashuvlari ko'pincha bir tomonlama xarakterga ega bo'lib, faqat texnik bajarilish yoki musobaqa natijalariga e'tibor beradi. Bunday yondashuv o'quvchilarning rivojlanishining ko'plab muhim jihatlari - taktik fikrlash

qobiliyati, strategik rejalashtirish ko'nikmalari, psixologik barqarorlik, hamkorlik qobiliyati va shaxsiy o'sish parametrlari - ni e'tibordan chetda qoldiradi. Natijada baholash jarayoni noto'liq va ba'zan noto'g'ri tasvir yaratadi, bu esa o'quvchilarning motivatsiyasiga va o'qituvchilarning pedagogik qarorlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Zamonaviy ta'lim falsafasi o'quvchi-markazli yondashuvni, shaxsiy rivojlanishni va ko'p tomonlama baholashni alohida ta'kidlaydi. Kompleks baholash tizimi o'quvchilarning turli xil qobiliyatlarini tan oladi, har bir o'quvchining noyob kuchli tomonlarini qadrlaydi va rivojlanish uchun individual yo'llarni ko'rsatadi. Bunday yondashuv nafaqat adolatli baholashni ta'minlaydi, balki o'quvchilarning o'z-samaradorlik hissini ham kuchaytiradi va umrbod jismoniy faollikka bo'lgan motivatsiyani oshiradi.

Ushbu tadqiqot badminton bo'yicha o'quvchilarning yutuqlarini kompleks baholash uchun ilmiy asoslangan, amaliy va ishonchli mezonlar tizimini taqdim etishga qaratilgan. Asosiy maqsad jismoniy tarbiya o'qituvchilari va murabbiylar uchun o'quvchilarning haqiqiy rivojlanishini to'liq va adolatli baholaydigan samarali vosita yaratishdan iboratdir.

Zamonaviy baholash nazariyalari: Baholash nazariyasi oxirgi o'n yilliklarda sezilarli rivojlanishga erishdi va yangi pedagogik paradigmalar shakllanmoqda. Summativ baholash (yakuniy natijalarni o'lchash) va formativ baholash (o'rganish jarayonini qo'llab-quvvatlash) o'rtasidagi farq muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy yondashuv ikkalasini ham muvozanatli ravishda birlashtiradi: formativ baholash doimiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi va pedagogik qarorlar qabul qilishga yordam beradi, summativ baholash esa ma'lum davr mobaynidagi yutuqlarni rasmiylashtiradi va dokumentlashtiradi.

Mezonlarga asoslangan baholash normativ baholashdan (o'quvchilarni bir-biri bilan taqqoslash) ko'ra afzalroq hisoblanadi va ko'plab zamonaviy ta'lim tizimlarida qo'llanilmoqda. Mezonlarga asoslangan baholashda har bir o'quvchining yutuqlari oldindan belgilangan aniq standartlar bilan taqqoslanadi, bu adolatli va shaffof

baholashni ta'minlaydi. O'quvchilar nimalar kutilayotganini aniq biladilar va o'z rivojlanishlarini mustaqil kuzatishlari mumkin bo'ladi.

Avtentik baholash printsiplari real hayot kontekstida ko'nikmalarni baholashni ta'kidlaydi. Badminton uchun bu o'yin vaziyatlarida texnika va taktikani qo'llash qobiliyatini baholashni anglatadi, na faqat izolyatsiya qilingan mashqlardagi bajarilishni. Portfolio baholash o'quvchilarning vaqt o'tishi bilan rivojlanishini ko'rsatadigan turli xil dalillar to'plamini yaratishni o'z ichiga oladi va uzoq muddatli rivojlanishni kuzatishga imkon beradi.

Ko'p o'lchovli baholash modeli: Kompleks baholash uchun nazariy asos ko'p o'lchovli model taqdim etadi. Ushbu model shuni tan oladiki, badmintonda muvaffaqiyat bir nechta bir-biri bilan bog'liq komponentlarning muvozanatli kombinatsiyasiga bog'liq. Faqat texnik ko'nikmalar yoki jismoniy qobiliyatlar yetarli emas - taktik bilim, psixologik barqarorlik va ijtimoiy kompetensiyalar ham o'yin natijasiga muhim ta'sir ko'rsatadi.

Har bir komponent alohida baholanadi, ammo ularning o'zaro ta'siri ham e'tiborga olinadi. Masalan, yuqori texnik mahoratga ega bo'lgan o'quvchi zaif taktik qaror qabul qilish tufayli samarasiz o'ynashi mumkin. Yoki juda yaxshi jismoniy tayyorgarlikka ega bo'lgan o'quvchi psixologik bosim ostida kutilganidan yomon natija ko'rsatishi mumkin. Kompleks baholash bu murakkab o'zaro ta'sirlarni tushunishga va pedagogik aralashuvlarni aniqroq yo'naltirishga yordam beradi.

Ko'p o'lchovli model shaxsiy profil yaratishga imkon beradi. Har bir o'quvchi turli komponentlar bo'yicha o'ziga xos naqsh ko'rsatadi - ba'zilar texnikada kuchli, boshqalar taktikada yoki psixologik jihatda ustun bo'lishi mumkin. Bu profil individual rivojlanish rejalarini ishlab chiqish uchun mustahkam asos bo'ladi va o'quvchilarga o'z noyob kuchli tomonlarini anglashga hamda ularni rivojlantirishga yordam beradi.

Rivojlanish yo'naltirilgan baholash: Rivojlanish yo'naltirilgan baholash statik natijalarni o'lchashdan ko'ra dinamik o'sishni kuzatishga e'tibor beradi. Bu yondashuv o'quvchilarning dastlabki holatidan qat'i nazar, ular qancha taraqqiy qilganligini qadrlaydi va rag'batlantiradi. Kam qobiliyatli, lekin katta rivojlanish

ko'rsatgan o'quvchi yuqori qobiliyatli, lekin kam o'sish ko'rsatgan o'quvchi kabi ijobiy baholanadi va e'tirof etiladi.

Proksimal rivojlanish zonasi nazariyasi (Vygotsky) baholashga qo'llanilganda qimmatli ko'rinishlar beradi. O'quvchilarning hozirgi darajasi (mustaqil bajarish qobiliyati) va potentsial darajasi (yordam bilan bajarish qobiliyati) o'rtasidagi farq aniqlanadi. Baholash nafaqat hozirgi ko'rsatkichlarni, balki rivojlanish potentsialini ham hisobga oladi va keyingi pedagogik qarorlar uchun asos yaratadi.

O'sish fikrlash nazariyasi (Carol Dweck) ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar qobiliyatlarni rivojlantirish mumkin deb hisoblasalar, ular qiyinchiliklarga duch kelishda ko'proq harakat qiladilar va xatolarni o'rganish imkoniyati sifatida ko'radilar. Baholash tizimi bu fikrlashni qo'llab-quvvatlashi kerak - harakat, strategiya va rivojlanishni ta'kidlash orqali tug'ma qobiliyatdan ko'ra o'rganishga e'tiborni qaratish muhimdir.

Adolatlilik va inklyuzivlik tamoyillari: Baholash tizimi barcha o'quvchilar uchun adolatli va qulayroq bo'lishi kerak. Bu turli iqtisodiy-ijtimoiy sharoitlar, jinslar, madaniy kelib chiqish va jismoniy qobiliyatlarga ega o'quvchilarni to'liq hisobga olishni anglatadi. Baholash mezonlari va usullari hech bir guruhga nisbatan noto'g'ri afzallik yoki kamchilik yaratmasligi, barcha o'quvchilarga teng imkoniyat berishi zarur.

Differentsiatsiya tamoyili baholashga tatbiq etilganda kuchli natijalar beradi. Har bir o'quvchi o'z darajasiga mos keladigan maqsadlar va mezonlar bilan baholanadi. Bu degani, hamma bir xil standartni bajarishi shart emas, balki har biri o'z imkoniyatlari doirasida rivojlanishi va bu rivojlanish e'tirof etiladi. Ammo bu standartlarni pasaytirishni emas, balki individual ehtiyojlarga moslashtirishni anglatadi.

Maxsus ehtiyojlarga ega o'quvchilar uchun moslashtirilgan baholash protseduralari ishlab chiqilishi kerak. Bu maxsus jihozlar, o'zgartirilgan qoidalar yoki alternativ baholash usullarini o'z ichiga olishi mumkin. Muhimi - har bir o'quvchiga o'z qobiliyatlarini to'liq ko'rsatish va rivojlantirish imkoniyatini berishdir.

Texnik mahorat komponenti: Texnik mahorat badminton o'yinining fundamental elementi bo'lib, barcha zarba turlarini to'g'ri va samarali bajarish

qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bu komponent quyidagi asosiy elementlarni qamrab oladi.

Asosiy zarbalar texnikasi keng spektrni qamraydi. Servis turlari - yuqori servis, past servis, flick servis va drive servislar - o'yinni boshlashning turli xil usullarini ta'minlaydi. Clear zarbalari hujum va mudofaa maqsadlarida qo'llaniladi va to'g'ri bajarilganda raqibni orqaga surish imkonini beradi. Drop zarbalar yavaş va tez turlarda bo'lib, raqibni net yaqiniga tortib olish uchun ishlatiladi. Smash zarbalari to'g'ri va kesma variantlarda bo'lib, asosiy hujum vositasi hisoblanadi. Net zarbalari net drop, net kill va lift turlarida bajariladi va net yaqinida aniq nazoratni talab qiladi. Drive zarbalar mudofaa va hujum maqsadlarida qo'llaniladi va tez lateral almashinuylarni ta'minlaydi.

Har bir zarba uchun baholash mezonlari bir necha muhim aspektlarni o'z ichiga oladi. Tayyorgarlik pozitsiyasi to'g'ri turish, raketa tutish usuli va tana vazni taqsimotini o'z ichiga oladi. Harakat mexanikasi zamaxlash traektoriyasi, kontakt nuqtasining joylashuvi va qo'l harakatining koordinatsiyasini baholaydi. Kuzatish fazasi to'liq kuzatish harakati, muvozanatni saqlash va keyingi harakat uchun tayyorlikni tekshiradi. Aniqlik maqsadli joyga zarba berish qobiliyatini o'lchaydi. Quvvat va tezlik zarba kuchi va bajarish tezligini baholaydi. Barqarorlik takroriy to'g'ri bajarish qobiliyatini ko'rsatadi.

Baholash usullari turli xildir. Kuzatish va rubrika asosida baholash besh yoki o'n ballik shkala bo'yicha amalga oshiriladi. Aniqlik testlari ma'lum maqsadlarga necha marta tegizishni o'lchaydi. Tezlik testlari vaqt birligi ichida nechta to'g'ri zarba bajarilganini aniqlaydi. Video tahlil sekin harakatdagi video orqali detallashtirilgan tekshiruvni ta'minlaydi.

Taktik bilim va qo'llash komponenti: Taktik komponent o'yin vaziyatlarida to'g'ri qarorlar qabul qilish va strategiyalarni samarali amalga oshirish qobiliyatini baholaydi. Bu komponent bir necha muhim yo'nalishlarni qamrab oladi.

Taktik tushuncha o'yin tuzilishi va qoidalarini chuqur bilishni o'z ichiga oladi. Hujum va mudofaa tamoyillarini tushunish har qanday taktik qaror uchun asos yaratadi. Raqibni tahlil qilish qobiliyati uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga

yordam beradi. Kort geometriyasidan foydalanish burchaklar, masofalar va pozitsiyalardan optimal foydalanishni anglatadi.

Qaror qabul qilish jarayoni bir necha elementni o'z ichiga oladi. Zarba tanlashda to'g'ri qarorlar qabul qilish vaziyatga mos zarba turini tanlashni talab qiladi. Pozitsiyalash strategiyasi kortda optimal joyni tanlashni anglatadi. Temponi boshqarish o'yin tezligini nazorat qilish va o'zgartirishni o'z ichiga oladi. Raqib zaifliklaridan foydalanish aniqlangan kamchiliklarni ishlatishni anglatadi.

Strategik rejalashtirish yuqori darajadagi taktik fikrlashni talab qiladi. O'yin rejasi tuzish qobiliyati oldindan strategiya ishlab chiqishni anglatadi. Situatsiyaga moslashuvchanlik rejalarni o'yin davomida o'zgartirishni o'z ichiga oladi. Raqib o'yin uslubiga javob berish turli xil o'yin uslublariga moslashishni talab qiladi. O'yin davomida strategiyani o'zgartirish vaziyat tahlili asosida yondashuvni modifikatsiya qilishni anglatadi.

Baholash usullari taktik bilim va ko'nikmalarni turli tomonlardan tekshiradi. O'yin kuzatuv va analitik rubrikalar jonli o'yin davomida qarorlarni baholaydi. Taktik bilim testlari video vaziyatlarni ko'rib, qanday harakat qilish kerakligini aniqlashni o'z ichiga oladi. O'yin tahlil hisobotlari o'quvchilar o'z yoki boshqalarning o'yinlarini yozma tahlil qilishlarini talab qiladi. Stsenariy asosidagi baholash turli vaziyatlar beriladi va taktik yechim topilishi kerakligini anglatadi.

Jismoniy tayyorgarlik komponenti: Jismoniy tayyorgarlik badminton uchun zarur jismoniy qobiliyatlar va konditsiyani o'z ichiga oladi va sport yutuqlarining muhim asosini tashkil etadi.

Tezlik va chaqqonlik bir necha muhim parametrlarni qamraydi. Reaksiya tezligi signalga javob berish vaqtini o'lchaydi. Harakat tezligi qisqa masofada maksimal tezlikka erishish qobiliyatini ko'rsatadi. Yo'nalishni tez o'zgartirish qobiliyati kortda manevr qilishda muhim rol o'ynaydi. Kortda manevr qilish samaradorligi harakatlarning iqtisodliligi va tezligini baholaydi.

Kuch va quvvat turli tana qismlarining funksiyasini o'z ichiga oladi. Oyoq kuchi sakrash va tezkor harakatlar uchun zarurdir. Qo'l-yelka kuchi zarba quvvati uchun muhim ahamiyatga ega. O'zak kuchi barqarorlik va quvvat o'tkazish uchun fundamental hisoblanadi.

Chidamlilik bir necha darajada baholanadi. Aerob chidamlilik uzoq o'yinlar davomida ish qobiliyatini saqlash uchun kerak. Anaerob chidamlilik intensiv rallylar davomida energiyani ta'minlaydi. Mushaklarning mahalliy chidamliligi takroriy harakatlarni bajarishda muhim rol o'ynaydi.

Moslashuvchanlik va koordinatsiya qo'shimcha muhim parametrlardir. Harakatlar amplitudasi to'liq harakatlanish doirasini ta'minlaydi. Ko'z-qo'l koordinatsiyasi raketa bilan volanchani aniq urishda zarur. Muvozanat barqaror pozitsiyalarni saqlashga yordam beradi. Ritmik qobiliyat harakatlar ketma-ketligini koordinatsiya qilishda muhimdir.

Baholash usullari turli xil testlarni o'z ichiga oladi. Standartlashtirilgan jismoniy testlar yigirma metrlik sprint, T-test chaqqonlik va sakrash testlarini o'z ichiga oladi. Maxsus badminton testlari kort bo'ylab harakat testi va takroriy sakrash testini qamraydi. Chidamlilik testlari ko'p yo'nalishli yugurish testi va beep testini o'z ichiga oladi. Antropometrik o'lchashlar balandlik, vazn va tana tarkibini dokumentlashtiradi.

Psixologik xususiyatlar komponenti: Psixologik aspektlar badminton yutuqlarida muhim rol o'ynaydi, lekin ko'pincha an'anaviy baholash tizimlarida e'tibordan chetda qoladi.

Mental qat'iyat bir necha muhim elementni o'z ichiga oladi. Bosim ostida ishlash qobiliyati muhim momentlarda samarali faoliyat ko'rsatishni anglatadi. Xatolikdan keyin tiklana olish elastiklikni va mustahkamlikni ko'rsatadi. Muhim momentlarda e'tibor jamlash chalg'ituvchi omillarga qaramay konsentratsiyani saqlashni talab qiladi. Maqsadga intiluvchanlik qiyinchiliklarga qaramay harakat qilishni davom ettirishni anglatadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Emotsional boshqarish bir necha ko'nikmani talab qiladi. G'azabni nazorat qilish salbiy emotsiyalarni boshqarishni anglatadi. Umidsizlikka tushmaslik qiyin vaziyatlarda optimizmni saqlashni o'z ichiga oladi. Ortiqcha hayajonni boshqarish juda yuqori qo'zg'alishni kamaytirish qobiliyatini ko'rsatadi. Musbat emotsional holatni saqlab qolish umuman ijobiy kayfiyatni saqlashni anglatadi.

Motivatsiya va qiziqish ichki va tashqi omillarni qamraydi. Ichki motivatsiya darajasi faoliyatdan zavqlanish va shaxsiy qiziqishni ko'rsatadi. Mashqlarga muntazam qatnashish sadrlilikni namoyish etadi. O'z-o'zini yaxshilashga intilish doimiy rivojlanish istagini anglatadi. Sport faoliyatidan zavqlanish ijobiy tajriba va qoniqlanishni ko'rsatadi.

O'z-samaradorlik va ishonch o'z qobiliyatlariga bo'lgan e'tiqodni aks ettiradi. O'z qobiliyatlariga ishonch o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchni anglatadi. Yangi ko'nikmalarni egallashga ishonch o'rganish qobiliyatiga bo'lgan e'tiqodni ko'rsatadi. Qiyin vaziyatlarda o'ziga ishonch muammolarni yechish qobiliyatiga ishonchni anglatadi. Ijobiy o'z-tasvir o'zini sportchi sifatida ijobiy ko'rishni o'z ichiga oladi.

Baholash usullari turli yondashuvlarni birlashtiradi. Psixologik so'rovnomalar sport psixologiyasida tasdiqlangan vositalardan foydalanadi. Kuzatish protokollari musobaqa paytida xatti-harakatlarni tizimli ravishda kuzatadi. O'z-baholash jurnallari o'quvchilar o'z psixologik holatlarini refleksiya qilishlarini talab qiladi. Stress vaziyati simulyatsiyasi muhim moment simulyatsiyasida bajarilishni baholaydi.

Ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar komponenti: Bu komponent badmintondan tashqarida ham qimmatli bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni baholaydi va umrbod rivojlanish uchun asos yaratadi.

Jamoa ishlash va hamkorlik bir necha jihatni o'z ichiga oladi. Juftlik va jamoa o'yinlarida hamkorlik samarali birgalikda ishlashni anglatadi. Hamjamoa bilan aloqa qilish ochiq va konstruktiv muloqotni talab qiladi. Rollar bo'linishini tushunish va qabul qilish o'z o'rnini va mas'uliyatini bilishni anglatadi. Jamoaviy maqsadlarga hissa qo'shish shaxsiy manfaatlardan ustun turuvchi jamoa yo'nalishini ko'rsatadi.

Lidership va mas'uliyat muhim shaxsiy xususiyatlardir. Boshqalarni rag'batlantirish hamjamolarga ilhom berish qobiliyatini anglatadi. Tashabbuskorlik ko'rsatish proaktiv yondashuvni namoyish etadi. O'z xatti-harakatlari uchun javobgarlik o'z harakatlarining oqibatlarini qabul qilishni anglatadi. Kichik guruh yoki sherik oldida rolni bajarish leadership funksiyalarini bajarishni o'z ichiga oladi.

Sportchilik ruhi va axloq fundamental qiymatlarni aks ettiradi. Qoidalarga rioya qilish tartib va halollikni ko'rsatadi. Hakamlarni hurmat qilish hokimiyatni

e'tirof etish va hurmat qilishni anglatadi. Yutqazishni munosib qabul qilish mag'lubiyatdan saboq olish qobiliyatini ko'rsatadi. G'alabada kamtarlik yutganda ham kamtar bo'lishni anglatadi. Raqiblarni hurmat qilish barcha ishtirokchilarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni o'z ichiga oladi.

Muloqot va aloqa bir necha ko'nikmani talab qiladi. O'qituvchi yoki murabbiy bilan samarali aloqa aniq va ochiq muloqotni anglatadi. Tengdoshlar bilan konstruktiv muloqot ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi aloqalarni yaratishni o'z ichiga oladi. Feedback olish va berishda ochiqlik tanqid va tavsiyalarga ochiq bo'lishni ko'rsatadi. Konfliktlarni tinch yo'l bilan hal qilish kelishmovchiliklarni diplomatik yo'l bilan yechish qobiliyatini anglatadi.

O'z-o'zini boshqarish shaxsiy mas'uliyatni aks ettiradi. Vaqtni rejalashtirish mashqlarga o'z vaqtida kelish va vaqtni samarali boshqarishni o'z ichiga oladi. Jihozlarni to'g'ri saqlash va parvarish qilish o'z asboblariga g'amxo'rlik qilishni anglatadi. Shaxsiy gigiena standartlarini saqlash tozalik va sog'liqni saqlash qoidalariga rioya qilishni ko'rsatadi. Mustaqil mashq qilish qobiliyati o'z-o'zini motivatsiya qilish va nazorat qilishni talab qiladi.

Baholash usullari turli manbalardagi ma'lumotlarni birlashtiradi. Kuzatish chek-listlari tizimli xatti-harakatlarni hujjatlashtirishni ta'minlaydi. Hamjamoaba baholashi tengdoshlar tomonidan baholashni o'z ichiga oladi. O'z-baholash protokollari o'z ijtimoiy ko'nikmalarini refleksiya qilishni talab qiladi. Murabbiy yoki o'qituvchi narrativ baholashi keng qamrovli tavsifni taqdim etadi. Kirish jurnali tahlili refleksion yozuvlarni o'rganishni anglatadi.

Boshlang'ich maktab yoshidagi o'quvchilar (altidan o'n yoshgacha)

Bu yosh guruhi uchun baholash oddiy, ijobiy va rag'batlantiruvchi xarakterga ega bo'lishi kerak, chunki bu davr asosiy harakat ko'nikmalarini shakllantirishning muhim bosqichi hisoblanadi.

Mezonlarni soddalashtirish zarur. Faqat asosiy texnik elementlarga e'tibor qaratiladi - oddiy servislari, asosiy zarbalar va elementar pozitsiyalash. Oddiy taktik tushunchalar volancha qaerga yuborish va qaerda turish kabi asosiy savollar bilan cheklanadi. Umumiy jismoniy rivojlanish maxsus badminton ko'nikmalaridan

muhimroq hisoblanadi. Asosiy ijtimoiy ko'nikmalar navbat kutish, almashish va qoidalarga rioya qilish kabi oddiy amaliyotlarni o'z ichiga oladi.

Baholash usullari bolalar psixologiyasiga mos kelishi kerak. Ko'proq formativ va kamroq summativ baholash qo'llaniladi. Vizual rubrikalar rangli yulduzlar, smayl yuzlar va ranglar bilan ishlaydi. Verbal ijobiy fikr-mulohaza doimiy rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Portfolio rasmlar, sticker to'plami va oddiy yutuqlar jurnalini qamraydi. "Men bu bilan yaxshi ekanman" ro'yxati bolalarning o'z kuchli tomonlarini tan olishga yordam beradi.

Fokus bir necha asosiy yo'nalishga qaratiladi. Harakat va o'yin sevgisini oshirish eng muhim maqsad hisoblanadi. Asosiy motor ko'nikmalar rivojlanishi yugurish, sakrash va muvozanatni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy ko'nikmalar navbat kutish, o'rnini almashish va boshqalar bilan muloqot qilishni qamraydi. Qoidalarga amal qilish oddiy o'yin qoidalarini tushunish va bajrinishni anglatadi.

Raqamli baholash vositalari: Texnologiya baholashni yanada ob'ektiv, samarali va qiziqarli qiladi. Video tahlil dasturlari Coach's Eye, Hudl Technique va Dartfish kabi platformalar sekin harakatdagi tahlil, chizish va izohlar qo'shish, taqqoslamali tahlil va vaqt o'tishi bilan rivojlanishni kuzatish imkoniyatlarini beradi.

Mobil ilovalar tezkor video yozish va tahlil, raqamli rubrikalar va chek-listlar, darhol feedback berish va portfolioga yuklash funksiyalarini taqdim etadi. Sensor texnologiyalari smart raketalar, kiyiladigan qurilmalar va harakat tahlil sistemalarini o'z ichiga oladi. Onlayn platformalar baholash ma'lumotlar bazasi, portfolio hosting, ota-onalar bilan aloqa portallari va rivojlanish kuzatuvini ta'minlaydi.

O'quvchilarning badminton bo'yicha yutuqlarini kompleks baholash zamonaviy jismoniy tarbiya ta'limining zaruriy qismidir. Bir tomonlama baholashdan farqli o'laroq, kompleks yondashuv texnik mahorat, taktik bilim, jismoniy tayyorgarlik, psixologik xususiyatlar va ijtimoiy kompetensiyalarni qamrab oladi.

XULOSA

Taqdim etilgan tizim ilmiy asoslangan, amaliy va turli kontekstlarga moslashtirilishi mumkin. Zamonaviy texnologiyalar baholashni yanada ob'ektiv va samarali qiladi. Kompleks baholash o'quvchilarning to'liq rivojlanishini ta'minlaydi, motivatsiyani oshiradi va adolatli baholash yaratadi.

Asosiy afzalliklar: to'liq tasvir yaratish, adolatlilik ta'minlash, motivatsiyani oshirish, shaxsiylashtirish, hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish va ta'lim sifatini yaxshilashdir.

Jismoniy tarbiya o'qituvchilari va murabbiylariga tavsiyalar: bosqichma-bosqich joriy eting, oddiy va amaliy qiling, o'quvchilarni jalb qiling, shaffof bo'ling, rivojlanishga e'tibor bering, texnologiyadan foydalaning, doimiy takomillashtiring va hamkorlik qiling.

Kompleks baholash tizimini amalga oshirish dastlab qo'shimcha vaqt talab qilishi mumkin, ammo uzoq muddatli foydalari - o'quvchilarning to'liq rivojlanishi, yuqori motivatsiya, adolatli baholash va yaxshilangan ta'lim sifati - bu investitsiyani to'liq oqlashtiradi. Eng muhimi, kompleks baholash o'quvchilarga nafaqat yaxshi badminton o'yinchilari, balki muvozanatli, raqobatbardosh va hayotga tayyor shaxslar bo'lishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Black, P., & Wiliam, D. (2018). Classroom assessment and pedagogy. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 25(6), 551-575.
2. Borghouts, L. B., Slingerland, M., & Haerens, L. (2017). Assessment quality and practices in secondary PE in the Netherlands. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 22(5), 473-489.
3. Hay, P., & Penney, D. (2019). Assessment in physical education: A sociocultural perspective. *Sport, Education and Society*, 24(8), 861-874.
4. López-Pastor, V. M., Kirk, D., Lorente-Catalán, E., MacPhail, A., & Macdonald, D. (2013). Alternative assessment in physical education: A review of international literature. *Sport, Education and Society*, 18(1), 57-76.
5. Lorente-Catalán, E., & Kirk, D. (2016). Student teachers' understanding and application of assessment for learning during a physical education teacher education course. *European Physical Education Review*, 22(1), 65-81.
6. MacPhail, A., & Halbert, J. (2010). 'We had to do intelligent thinking during recent PE': Students' and teachers' experiences of assessment for learning in post-primary physical education. *Assessment in Education*, 17(1), 23-39.

7. Penney, D., Brooker, R., Hay, P., & Gillespie, L. (2019). Curriculum, pedagogy and assessment: Three message systems of schooling and dimensions of quality physical education. *Sport, Education and Society*, 14(4), 421-442.
8. Redelius, K., Quennerstedt, M., & Öhman, M. (2015). Communicating aims and learning goals in physical education: Part of a subject for learning? *Sport, Education and Society*, 20(5), 641-655.
9. Velija, P., & Kumar, G. (2020). Rethinking assessment in physical education. *European Physical Education Review*, 26(1), 34-48.
10. Wilmot, K., & Tanner, S. (2021). Assessment for learning in physical education: A systematic review. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 26(3), 292-311.